

дження податків тощо) – це також сегменти правового життя. Отже, правове життя – це саме сукупність всіх форм юридичного буття суспільства, а не система, як зазначив А.І. Демидов, а тому включає ненормативні фактори (Демидов А. И. Политико-правовая жизнь: ненормативный аспект // Правовая политика и правовая жизнь. – 2002. – № 3 – С. 19-20.).

Таким чином, методологічна цінність категорії «правове життя» вбачається як раз у тому, що це нове поняття здатне сприяти поглибленню наукового знання, вивченню тих аспектів і проблем функціонування і розвитку правової системи, які до сих пір залишалися не дослідженими, а тому це поняття ширше за поняття правової системи (Шундигов К. В. Понятие «правовая жизнь» методологические перспективы и проблемы // Правовая политика и правовая жизнь. – 2008. – № 1 – С. 29).

Належна організація правового життя суспільства потребує, на думку російської дослідниці А. П. Коробової, вироблення державою та іншими учасниками суспільних відносин правових ідей стратегічного характеру (Коробова А. П. Правовая политика: понятие, формы реализации, приоритеты в современной России. Автореф. дис. на соискание уч. ст. канд. юрид. наук. Саратов. 2000. С. 15), тобто потрібна концепція правової політики держави, де будуть чітко визначені пріоритети правового розвитку суспільства.

Правова політика і правове життя взаємообумовлюючі соціальні явища. Правове життя є джерелом та сферою прояву правової політики. Правова політика, в свою чергу, містить в собі певну стратегію і тактику розвитку правового життя. Однак нинішня правова політика України у більшості проводиться у відриві від реально існуючих суспільних відносин, без врахування закономірностей розвитку правового життя українського суспільства, що унеможливорює реалізацію громадянами нашої країни повною мірою наданих їм прав та законних інтересів.

Таким чином, відбувається становлення нової теоретичної категорії в системі національного права, що вимагає ґрунтовних наукових розвідок, обумовлених правовими потребами нашого суспільства.

Іванченко О. М.

*Національний університет «Одеська юридична академія»,
асистент кафедри теорії держави і права, кандидат юридичних наук*

КОЛІЗІЯ НОРМ В МІЖНАРОДНОМУ ТА НАЦІОНАЛЬНОМУ ПРАВІ

Одним із головних аспектів загальної проблеми співвідношення норм міжнародного та національного права є колізії норм міжнародного та норм національного права та шляхи попередження та вирішення таких колізій.

Необхідно звернути увагу на те, що у більшості літератури зазвичай, ідеться про існування у сфері правового регулювання двох видів суперечностей: матеріальних і формальних. Правова колізія – це обумовлений системою об'єктивних та суб'єктивних причин різновид протиріч у сфері права, сутність яких виявляється в наявності розбіжностей між приписами нормативно-правових актів чи нормативних та інтерпретаційних актів, що спрямовані на регулювання однотипних суспільних відносин чи роз'яснення правових норм.

Науковці виокремлюють такі види колізій, що виникають у процесі взаємодії міжнародного та національного права: колізії між нормами національного та нормами міжнародного права; колізії між міжнародно-звичасвими нормами, включаючи загальноприйняті принципи і норми міжнародного права, вираженими ззовні у формі міжнародного звичаю, та нормами національного законодавства; колізії між міжнародно-правовими нормами та актами їх тлумачення тощо.

Мінімізація колізійності нормативного регулювання досягається двома шляхами: усунення колізій шляхом нормотворчості; подолання колізій шляхом тлумачення права, шляхом видання колізійних норм і шляхом застосування правоположень. Так, Кодекс торгового мореплавання України містить ст. 14 «Колізійні норми», яка визначає порядок вибору норми у разі суперечностей між декількома розпорядженнями. У подоланні колізій використовуються наступні правоположення – стійкі типові рішення щодо застосування правових норм:

1) для подолання темпоральної колізії діє загальне правило: «Пізніше виданий нормативно-правовий акт скасовує попередній у всьому тому, в чому він з ним розходиться». Винятком з цього правила є норми про надання акту зворотної або переживаючої сили;

2) для подолання ієрархічної колізії діє загальне правило: «У разі розбіжності між нормативно-правовими актами застосовується той з них, який має вищу юридичну чинність»;

3) для подолання змістовної колізії діє правило: «Спеціальний або винятковий нормативно-правовий акт скасовує дію загального»;

4) для подолання складної колізії використовується декілька правил. При збігу темпоральної та змістовної колізії, коли спеціальна норма була видана раніше загальною, пріоритет віддається спеціальній нормі. При збігу ієрархічної та смислової колізії пріоритет віддається спеціальній (винятковій) нормі, проте, якщо нижчестоящий орган не мав повноважень видавати спеціальні (виняткові) норми, пріоритет віддається загальній нормі.

Слід також зазначити, що у зв'язку з відсутністю в Конституції України правила вирішення колізій між міжнародно-договірними та національно-правовими нормами, в літературі обґрунтовується думка, що

«Конституція не допускає ні колізії, ні конкуренції норм міжнародних договорів зі своїми нормами». Так, наприклад, при колізії норми міжнародного права та норми Конституції України має місце примат конституції, тобто діють норми Конституції. Крім того, відповідно до ч. 2 ст. 9 Конституції України укладення міжнародних договорів, які суперечать Конституції України, є можливим лише після внесення відповідних змін до Конституції України [4]. Цією нормою Конституція не лише усуває існуючі колізії з міжнародними договорами, але й унеможливорює виникнення таких колізій у майбутньому, під час укладення міжнародних договорів.

Колізії між нормами міжнародного права та нормами національного законодавства є лише одним із видів юридичних колізій, що виникають у процесі взаємодії міжнародного та національного права. Специфіка розв'язання питання співвідношення норм міжнародного і національного права в українській державі – включення до нормативної системи певних міжнародних норм, що застосовуються в порядку, передбаченому для норм національного законодавства, – визначає першочерговість дослідження насамперед колізій між нормами національного законодавства і нормами міжнародного права, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, які слід зарахувати до колізій у законодавстві, оскільки застосування норм міжнародного права, згода на обов'язковість яких для України надана іншим, ніж парламент, органом, не можуть безпосередньо конфліктувати під час правозастосування з нормами національного законодавства, оскільки безпосереднє застосування таких міжнародних норм в Україні є неконституційним. Тому у цьому випадку скоріше йдеться про вирішення колізій у контексті приведення національних нормативно-правових актів у відповідність до зобов'язань, взятих Україною з норм міжнародного права, з метою їх належної реалізації.

Виникає колізія у процесі застосування «класичної» та «вестфальської» традиції міжнародних відносин, відповідно до якої держава, вступаючи у договір, повинна додержуватися його норм. З іншого боку, також очевидно, що держава, яка не вступила у договір, жодним чином не може бути пов'язана його нормами і зобов'язаннями, що випливають з них. У той же час, якщо виникає суперечка між сторонами договору щодо його виконання, має бути визначено, яким чином такий конфлікт може бути вирішений, оскільки, з одного боку, існують можливості переговорів власне між сторонами, однак, як здається, вони повинні стосуватися виключно досягнення узгодженого рішення щодо тлумачення його норми, а потім відповідно її застосування – по факту. А з іншого боку, часто виникає на практиці неможливість досягти згоди в розумінні норм і положень договору між його сторонами, що ставить питання залучення до вирішення суперечки третьої сторони, яка є неупередженою у тлумаченні норм, фактів, ситуації в цілому.